

Таким образом, в статье обозначены проблемы, возникающие в процессе перевода. Переводчику приходится одновременно решать лексические, грамматические и стилистические проблемы. Литературоведческие и лингвистические проблемы изучены достаточно хорошо. Культурологический аспект как средство сближения и взаимообогащения культур требует дополнительного рассмотрения. В силу таланта и профессионализма таких переводчиков, как У. Мэй и В. Рич, существуют прекрасные произведения Якуба Коласа, переведенные на английский язык, которые дают возможность англоязычным любителям поэзии насладиться талантом великого поэта. Переводчики сохранили эмоциональную смысловую динамику и идею стихотворений, не изменив их мелодику и ритм.

Литература

1. *Виноградов, В. С. Введение в переводоведение / В. С. Виноградов. — М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. — 224 с.*
2. *Казакова, Т. А. Художественный перевод. Теория и практика / Т. А. Казакова. — СПб. : ООО «ИнЪязиздат», 2006.*
3. *Левый И. Искусство перевода / И. Левый. — М. : Прогресс, 1974.*
4. *Мелодыя натхнення. A melody of inspiration / склад. Т. А. Сінкевіч. — Мінск: Беларус. энцыкл імя П. Броўкі, 2012.*
5. *Пас, Октавио. Перевод / Октавио Пас // Перевод — средство взаимного сближения народов / Сост. А. А. Клышко. — М. : Прогресс, 1987. — 635 с.*

Віктар Жыбуль

Асоба Якуба Коласа ў дакументах літаратурнага аб'яднання «Маладняк»

Пра пэўную складанасць і супярэчлівасць узаемаадносінаў Якуба Коласа і паэтаў-маладнякоўцаў у рэчышчы літаратурнага працэсу 1920-х гг. пісалі ў свой час Ніл Гілевіч, Дзмітрый Бу-

гаёў, Міхась Мушынскі, Уладзімір Навумовіч, Ірына Багдановіч і некаторыя іншыя даследчыкі. Нам хацелася б разгледзець гэтую праблему ў архівазнаўчым святле, звярнуўшыся непасрэдна да дакументаў фонду Усебеларускага аб'яднання паэтаў і пісьменнікаў «Маладняк» у Беларускай дзяржаўнай архіве-музеі літаратуры і мастацтва (ф. 225, воп. 1; тут і далей спасылкі на гэтую крыніцу з пазначэннем нумара адзінкі захоўвання і аркушаў у дужках) і прааналізаваўшы бадай усе кантэксты, у якіх згадваецца асоба Якуба Коласа. Дакументы 10 філій арганізацыі дапамагаюць вылучыць некаторыя тэндэнцыі ва ўзаемаадносінах двух літаратурных пакаленняў 1920-х гг.

Наш разгляд пачнем з ужо вядомага ў літаратуразнаўстве дакумента — дакладу Анатоля Вольнага «“Маладняк” і яго месца ў літаратуры», агучанага на першай акруговай канферэнцыі Барысаўскай філіі «Маладняка» 10 лістапада 1925 г., дзе творчасць старэйшых пісьменнікаў ацэньваецца з пункту гледжання іх тагачасных адносін да эстэтыкі адраджэннізму — літаратурнага кірунку, сфарміраванага ў папярэднюю, «нашаніўскую» эпоху, якому супрацьпастаўляўся новы кірунак — маладнякізм (тэрміналогія Адама Бабарэкі):

«Купала карыстаў элементы сымболізму ў сваіх творах, але ж і яго сымболізм падпарадкаваны адраджэннізму. Яго вершы “Арлянятам”, “Вам” і іншыя сьледчуць аб тым, што Купала пачынаець усходзіць на новую глебу. Адносіны з “Маладняком” у яго добрыя.

Творчасць Якуба Коласа характарызуецца перапевамі матываў адраджэння. Яго “Новая зямля” ёсць ня новая, а старая зямля дробна-ўласьніцкіх імкненняў. Адносіны з “Маладняком” ня зусім добрыя» (14, арк. 3 адв.).

Як зазначыў Д. Бугаёў, гэтыя выказванні А. Вольнага выразна выяўляюць афіцыйную маладнякоўскую лінію тых часоў у адносінах да Якуба Коласа [1, с. 29], якога часам супрацьпастаўлялі Янку Купалу, бо апошні, як лічылася, «прыняў рэвалюцыю раней». Характэрна, што менавіта Якуб Колас — як ці не самы яскравы і паслядоўны выразнік «старых» літаратурных традыцый — стаў для маладнякоўцаў найбольш папулярным аб'ектам ідэйна-эстэтычнага непрымання ці, прынамсі, фармальнай маніфестацыі такога непрымання. Пра гэта сведчыць

ужо той факт, што пры ацэнцы ахвотных уступіць у «Маладняк» прыхільнасць да творчасці Якуба Коласа не заўсёды з'яўлялася станоўчым крытэрыем. Пра гэта сведчаць, напрыклад, характарыстыкі сяброў Полацкай філіі «Маладняка», дасланыя Алесем Дударом разам са справаздачай аб праведзенай працы ў Цэнтральным бюро гэтай арганізацыі 11 траўня 1925 г. Згаданы дакумент таксама не аднойчы цытаваўся даследчыкамі ў навуковых працах, прысвечаных літаратурнаму працэсу 1920-х гг.:

«Крывіцкі — настаўнік, хлопец малады, энэргічны, добры беларус. Прабаваў пісаць у газету, але на другім артыкуле сьпёкся — нічога ня вышла. Занадта шануе Коласаў усякіх. <...>

Паскробка — слухач лестэхнікуму, камсамолец. Карэспандэнт менскіх беларускіх газэт. Адносіцца да маладняцкай працы шчыра, але занадта сымпатызуе тым самым Коласам» (13, арк. 56–57).

У тым самым справаздачным лісце А. Дудар пісаў: *«Дужа пажадана, каб сюды прыехаў хто-небудзь, асабліва добра было б, каб прыехаў Вольны ці Александровіч — самыя папулярныя сярод полацкай моладзі: усякіх там Коласаў ды Бядуль наша моладзь, асабліва камсамольцы, зусім ня ведае, а пра нас чула» (13, арк. 73).* Тут паэт-маладняковец нібы супярэчыць сам сабе: калі полацкая моладзь «зусім не ведае» Якуба Коласа, адкуль жа тады сярод яе бяруцца тыя, хто яму сымпатызуе?

Яшчэ большым нігілізмам у дачыненні да пісьменнікаў папярэдняга пакалення вызначалася кіраўніцтва Магілёўскай філіі, якое супрацьпастаўляла «Маладняку» не толькі Якуба Коласа, але і Янку Купалу, а таксама і ўсю суседнюю рускую літаратуру. *«Тое, што добрыя мастакі Ян Купала, Якуб Колас і г. д. — аб гэтым мы не спрачаемся: яны можа і ляпей нас пішуць, але ўсё ж у іх стары ўхіл. “Маладняк” крэпка дзяржыцца за пралетарскую ідэалёгію. Мы нешта самабытнае, чаго ў рускай літаратуры няма» (9, арк. 6 адв.), —* значыў Лазар Каплан у дакладзе *«Хто мы такія і зь кім павінны ісьці»* на сходзе філіі «Маладняка» 15 лютага 1925 г. На пытанне *«Як старыя пісьменьнікі глядзяць на “Маладняк”?»* Л. Каплан адказаў: *«У 22 г. адносіны былі добрыя, а потым, калі “Маладняк” узяў другое накіраваньне, старыя пісьменьнікі атнасьліся вельмі кепска» (9, арк. 7).* (Маюцца на ўвазе адносіны

паміж маладзейшымі і старэйшымі пісьменнікамі ўвогуле, бо «Маладняк» як арганізацыя ўзнік толькі ў лістападзе 1923 г.). Сугучны яму быў і даклад Уладзіміра Паскрэбкі «Мейсца “Маладняка” ў сучасны момант»: *«Перш наперш нам нада азнаёміцца са старой літаратурай. Там мы сустракаем толькі сумнасьць жыцця. Прадстаўнікі гэтай літаратуры: Янка Купала, Якуб Колас і г. д. Рэвалюцыя ўнясла новае жыццё, і яна перасекла гэту ціхую рэчку. У Беларусі калі-то ня было ніякой арганізацыі. Калі ў 23 г. арганізавалась наша арганізацыя, то на яе ўсі глядзелі кепска і хацелі як ніяк прыдушыць»* (9, арк. 8). Хто менавіта і якім чынам хацеў прыдушыць — дакладчык не ўдакладняе. На пытанне К. Губарэвіча *«Ці карыстаецца “Маладняк” матывамі старых пісьменьнікаў?»* У. Паскрэбка адказаў: *«Матываў ад старых пісьменьнікаў ня бяром, і гэтага быць ня можа — мы самабытная твор(ч)асьць»* (9, арк. 9).

Аўтар зададзенага пытання Кастусь Губарэвіч (у далейшым вядомы драматург, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі) паддаўся эстэтычным і ідэалагічным устаноўкам кіраўніцтва філіі. У сваёй *«Аўтахарактарыстыцы»* 1926 года ён пісаў: *«Перачытаў я, амаль што, усіх старых і новых пісьменьнікаў, якія толькі пападаліся пад рукі. Значатку я тож, проста, плакаў-бы ўмесці з Коласам, Купалам, Бядулям аб сваёй старонцы гаротнай (што, вядома, зьяўлялася адбіткам майго жыцця ў беднай сялянскай сям’і). Але паступовае маё разьвіццё дало магчымасьць больш глыбока заглянуць у сучасную рэчавістасьць свае старонкі “гаротнай” і ўбачыць яе пераспектывы»*. Адпаведна, далей усё зводзіцца да значнасьці *«Маладняка»*: *«Я зразумеў, што за сьлязьмі нацыянальна-адраджэнчакіх песен ня здолею ўбачыць сацыяльную сутнасьць свае эпохі, і такім чынам я спыніўся перад пагрозай дваіцца ў сваёй творчасьці. Ісходзячы з гэтага, я тэорытычна думаў узброіцца супроць яе. Я хацеў ведаць, якую ролю павінна граць літаратура і наогул мастацтва ў жыцці з пункту погляду марксызму, якія запатрабаваныя прад’яўляе ёй кожная эпоха і г. д. і г. д. І вось, акрамя таго, што літаратура павінна быць клясавай, зразумелай, моалітнай у сэнсе зьместу і формы, з перавагай значэньня за першым, яна павінна яшчэ адбіваць ідэі ці думкі перадавыя, прогрэсыўныя. Гэта трохі асушыла ад*

сьлёз мае вочы і прымусіла ўбачыць “Маладняк” і ўвайсьці ў яго» (9, арк. 68). Сваім улюбёным паэтам К. Губарэвіч назваў У. Дубоўку.

Разам з тым маштаб асобы Якуба Коласа проста не дазваляў абмінаць яго творчасць як аб’ект чытання і абмеркавання на літаратурных гуртках. Ваяўніча настроены супраць «старых ухілаў» Л. Каплан на зачыненым сходзе Магілёўскай філіі сярод іншага прадставіў праграму працы літаратурнага гуртка: «*Азнаёміць з Чаротам, Вольным, Александровічам, Пушчам, Бядуляй, Купалам, Коласам. Бюро павінна ўстанавіць, якія творы гэтых пісьменнікаў разглядаць*» (9, арк. 39 адв.).

А вось як выглядаў спіс аўтараў, прапанаваных для вывучэння і абмеркавання ў плане літаратурна-выхаваўчай працы Полацкай філіі: М. Багдановіч, Я. Купала, Я. Колас, Ц. Гартны, З. Бядуля, М. Чарот; у якасці асобнай тэмы была вылучана «“Маладняк” і старая беларуская літаратура» (13, арк. 6).

Сярод прачытаных аўтараў Якуба Коласа згадалі Кастусь Губарэвіч, Пятрусь Гарбацэвіч, Янка Бандарчык, Янка Журба, Міхась Лынькоў, Валяр’ян Ляшэвіч, Янка Будзька, Міхась Энцін, Янка Туміловіч, Язэп Падабед. У асобных выпадках у анкетах і характарыстыках адзначаны і ўпадабанія ці проста прачытаныя творы. Так, у Я. Бандарчыка гэта паэмы «Сымон Музыка» і «Новая зямля», аповесць «У палескай глушы», у В. Ляшэвіча — таксама «У палескай глушы», у М. Лынькова — проза, падпісаная псеўданімам Тарас Гушча.

Згаданыя творы вызначаюцца эпічнасцю, немалым аб’ёмам, яны з’яўляюцца праграмнымі для Якуба Коласа і ўжо тады ўспрымаліся як хрэстаматычныя. Тым болей цікава, калі на сходах «Маладняка» абмяркоўваліся творы, якія ў гэтае кола не ўваходзілі. Так, 18 лістапада 1925 г. на пасяджэнні бюро Барысаўскай філіі ў складзе М. Аляхновіча, Р. Мурашкі, Т. Паўлоўскага і М. Гаеўскага сярод іншага адбыўся і разгляд верша Якуба Коласа «Малітва пісьменніка» (14, арк. 9).

Дакладная назва верша — «Малітва беларускага пісьменніка». Ён быў апублікаваны ў газеце «Савецкая Беларусь» у рубрыцы «Куток гумару і сатыры» 15 лістапада 1925 г., і, такім чынам, маладнякоўцы абмяркоўвалі яго літаральна па гарачых слядах. Пазней ні ў прыжыццёвыя, ні ў пасмяротныя выданні

Якуба Коласа (акрамя апошняга 20-томнага) твор не ўваходзіў. Верш распавядае пра паэта, які, пакутуючы без натхнення, звяртаецца да куфля піва: «*О, кухель мілы! // Дай мне сілы! <...> // Лаўлю я тэму // Глуха-нему, // І кухель мне дае надзею, // Што нават цэнзару-зладзею // Я мыслі людскасці навею, // І ён прапусціць мне паэму*» [2, с. 114]. На жаль, пратаколы саміх выступаў пасяджэння не праводзіліся. Што ж прыцягнула ўвагу маладнякоўцаў — застаецца толькі здагадвацца. Магчыма, яны пазналі ў герою верша канкрэтнага прататыпа, а магчыма, нагоду для разважання далі заключныя радкі, у якіх прызнавалася, хай і ў жартоўнай форме, наяўнасць жорсткай цэнзуры. Не выключана, што верш Якуба Коласа быў зачытаны на пасяджэнні і проста, так бы мовіць, каб «разрадзіць абстаноўку». А можа, ён быў скарыстаны і проста як матэрыял для практыкаванняў у літаратурным аналізе — як узор сатырычнай паэзіі.

У іншых выпадках творы Якуба Коласа згадваліся ў кантэксте разгляду твораў маладнякоўцаў, якім, натуральна, надавалася значна болей увагі. Так, падчас разгляду Менскай філіяй паэмы Міхася Чарота «Карчма» Язэп Пушча палічыў патрэбным зрабіць сваім таварышам наступную заўвагу: «*Пушча. Хлопцы разгледзелі шчыра поэму, але калі падышлі да пыт[аньня], якое знач[эньне] гэта поэма мае ў разьвіцці белар[ускай] літ[аратуры], то хлопцы карысталіся ня тымі мэтадамі. Але што Міх[ась] Чар[от] [і]дэалізаваў свайго Шлёму занадта, то гэта добра адзначана. А што да Чарота ў творч[асьці] ня была адбіта карчма, то гэта памылкова. Бо трэба пач[ынаць] [з] “Сымон Музыка” Я. Коласа, і гэты матыў якраз там і ёсьць. Трэба было высьветліць пытань[не]: чаму ж Чарот напісаў гэту поэму? У сучасн[ай] расейскай літ[аратуры] нешта ёсьць[ь] падобнае» (19, арк. 50 адв.). У дадзеным выпадку Я. Пушча дэманструе сваё веданне і адчуванне літаратурнага кантэксту, якое дазволіла яму адзначыць другаснасць паэмы М. Чарота (хоць і пры адрознай распрацоўцы тэмы) у дачыненні да вядомага коласаўскага твору, дзе ў Частцы трэцяй падрабязна абмаляваны побыт вясковай карчмы.*

На ўсім агульным фоне вылучаецца Віцебская філія «Маладняка», сябры якой згадвалі пра Якуба Коласа толькі ў

пазітыўным рэчышчы — у адрозненне, напрыклад, ад ужо згаданых прадстаўнікоў Магілёўскай і Полацкай філій. Звяртае на сябе ўвагу даклад Язэпа Варпаховіча «Стан сучаснай беларускай літаратуры», зачытаны на Першай акруговай канферэнцыі «Маладняка» і апублікаваны разам з тэкстамі іншых дакладаў у віцебскай газеце «Заря Запада» (1925, № 265–267, 269). Творчасць Якуба Коласа ацэньваецца тут з выключна станоўчага боку, без уласцівага некаторым іншым маладнякоўцам жадання папракнуць старэйшага пісьменніка ў апяванні дробнаўласніцкіх інтарэсаў або састарэлай эстэтыцы, і нават адраджанізм называецца не «старым, аджылым кірункам», а «слаўнай эпохай нашага пісьменства». Трансляваная некаторымі крытыкамі думка, што адраджанізм — гэта ніжэйшая прыступка ў развіцці беларускай літаратуры, тут зусім не акцэнтуюцца: *«Творчасць Якуба Коласа ў паслякастрычнікавую пару значна вырасла, як па якасці, гэтак і па колькасці твораў. Вышлі зборнікі: “Водгульле”, “Новая Зямля”, “У палескай глушы”, “Сымон Музыка”. Гэтыя творы, бязумоўна, зьяўляюцца каштоўным укладам у скарбніцу беларускай літаратуры. Яны па свайму настрою і думкам завяршаюць апошні этап слаўнай эпохі нашага пісьменства — адраджанізму. Але Я. Колас у некаторых пазьнейшых сваіх творах адбівае праявы і сучаснага жыцця, напрыклад у творах “Сяргей Карага”, “Дачакаўся”, “Крывавы вёр”. Відаць, што Я. Колас прыслухоўваецца да калектыўнай сілы, якая працярабляе шлях новага жыцця»* (17, арк. 30).

9 траўня 1926 г. пад кіраўніцтвам Я. Варпаховіча прайшоў агульны сход Віцебскай філіі «Маладняка», на якім сярод пытанняў для абмеркавання першым пунктам стаяла: «Творчасць Янкі Купалы і Якуба Коласа (параўнаньне)». І далей: *«Слухалі: Доклад т. Мазуркевіча аб творч[асці] Ян. Куп[алы] і Як. Кол[аса]. Ухвалілі: Прыняць да ведама»* (17, арк. 80). На жаль, сам тэкст дакладу запратакаляваны не быў. А на сходзе 14 кастрычніка 1926 г. Я. Варпаховіч, Я. Мазуркевіч, А. Моркаўка і іншыя ўдзельнікі філіі абмяркоўвалі пытанне «Аб юбілеі Коласа». Было выказана пажаданне: *«Вызваць Я. Коласа»*, а таксама *«ўтварыць вечар філіі, студыі і гурткаў»* (17, арк. 85). Але падобна, што гэтая ініцыятыва была праігнараваная Цэнтральным

Бюро «Маладняка», ад якога старшыня Віцебскай філіі Язэп Мазуркевіч цягам месяца чакаў адказу і так і не атрымаў. Урэшце 15 лістапада ён звярнуўся ў ЦБ сам: «...прашу даць адказ на пытаньне аб напрамку і формах удзелу “Маладняка” ў юбілей Я. Коласа. У нас гэта пытаньне вырашана ў станюўчым сэнсе, але сама форма ня ясна. Сход запрашае на 21 лістапада к сабе прадстаўніка Ц. Б. для жывой сувязі; гэта надта патрэбна і карысна» (17, арк. 86 адв.).

Наколькі вядома, Якуб Колас (магчыма, у тым ліку і праз гэтыя арганізацыйныя праблемы) у Віцебск не прыязджаў — інакш такі факт быў бы адлюстраваны ў друку, дакументах і, урэшце, даследаваннях жыцця і творчасці пісьменніка. Але ў газеце «Заря Запада» ад 21 лістапада 1926 г. (№ 268) было змешчана яго вітанне толькі што адкрытаму там Другому беларускаму дзяржаўнаму тэатру (БДТ-2). Цікава, што менавіта гэтаму тэатру роўна праз 18 гадоў будзе прысвоена імя Якуба Коласа. А ў газеце ад 25 лістапада (№ 271) урачыста паведамлялася пра ўшанаванне Якуба Коласа ганаровым званнем Народнага паэта рэспублікі.

У каляндарным плане працы Віцебскай філіі «Маладняка» на 25 – 30 лістапада 1926 г. было пазначана: «Юбілей Коласа», а на 27 лістапада: «Літ. студыя. “Новая Зямля”, “Сымон музыка”» (17, арк. 87 адв.). Урывак з другой са згаданых паэм («Волі, волі і прастору!..») змясціла на сваёй старонцы «Заря Запада» 30 лістапада 1926 г.

Аналіз згадак пра Якуба Коласа ў дакументах «Маладняка» пацвярджае, што творчасць вядомага пісьменніка разглядалася маладнякоўцамі часта праз прызму новых ідэалагічных і эстэтычных устаноў, прычым дамінавалі менавіта ідэалагічныя: адпраўным пунктам ацэнак творчасці было прыманне або непрыманне рэвалюцыі. Многія маладнякоўцы, як напрыклад, У. Дубоўка, пазней перагледзелі сваё катэгарычнае стаўленне да Якуба Коласа, бо выказвалі меркаванне не асабістае, а калектыўнае — «выяўлялі думку ўсяго ЦБ» [1, с. 29], а «думка» гэтая падпарадкоўвалася дырэктывам ЦК КП(б)Б і ўтрымлівала шэраг памылковых палажэнняў. Шмат што залежала і ад палітыкі кіраўніцтва кожнай асобна ўзятай філіі «Маладняка». Так, напрыклад, старшыня Віцебскай філіі Язэп Мазуркевіч (1887 –

1937) па сваім узросце набліжаўся да пакалення нашаніўцаў, чым маладнякоўцаў (хоць пачаў друкавацца як празаік толькі з 1924 г.) і, відаць, лепей разумеў і прымаў эстэтыку твораў Якуба Коласа. Адпаведна, такое паважнае, пазітыўнае стаўленне Я. Мазуркевіч перадаваў і іншым удзельнікам філіі.

Літаратура

1. Бугаёў, Д. Я. Уладзімір Дубоўка : Кніга пра паэта / Д. Я. Бугаёў. — Мінск : Беларус. навука, 2005. — 324 с.

2. Колас, Якуб. Збор твораў : у 20 т. / Якуб Колас ; Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т літ. імя Янкі Купалы. — Мінск : Беларус. навука, 2007–2012. — Т. 2 : Вершы (1911–1938) / рэд. тома У. В. Гніламёдаў. — 2007. — 439 с.

Марына Іоскевіч

Трансформация мифологической оппозиции «живой — мертвый» в социологическую оппозицию «свой — чужой» в повести Якуба Коласа «В полесской глуши» (первая книга трилогии «На роستانях»)

Цель данной статьи — рассмотреть возможность семантической трансформации мифологической оппозиции «живой-мертвый» в социологическую оппозицию «свой-чужой» в повести Якуба Коласа «В полесской глуши», первой книги трилогии «На роستانях».

Как известно, оппозиция «живой — мертвый» является одной из основных мифологических семантических оппозиций. Оппозиция «свой — чужой» уходит своими корнями в архаику, к верованиям о том, что человек, пришедший извне, является представителем иного мира и обладает сверхъестественными свойствами. В социуме данная оппозиция осмысливается через разноуровневые связи человека: кровно-родственные и семейные, этнические, языковые и конфессиональные.

В повести учитель Андрей Лобанович получает назначение в отдаленную полесскую деревню. Молодой человек полон творческих планов, видит себя исследователем глухого белорус-